

Homo Sapiens - Varför blev du religiös ?

Ingen antropolog kan ge en trovärdig förklaring till varför religion finns i en strikt biologisk värld – men många försöker. Inför alla sådana försök att se religion som ett inomvärldsligt fenomen som har uppkommit under evolutionens gång, ställer jag mig frågande. Sådana förklaringsförsök kan vara orsak till att många människor i dag tar avstånd från religion som ett fenomen som nu fått en vetenskaplig förklaring. Enligt en större undersökning i olika länder uppger 42 % i vårt land att vetenskapen gör religion onödig i deras liv.

Enligt antropologin är människoblivandet ett mycket komplext skeende som ingalunda är klarlagt, men i stort brukar man vara eniga om att vi blev människor, Homo sapiens, för 250- till 300 tusen år sedan. Vi går tillbaka till denna vår första tid som människor för att se om det finns något som tyder på yttringar av religiös art. Längre tycks vi ha levt ett biologiskt liv för att skaffa mat och överleva och de äldsta funna symboliska objekten, mönster på sten och benbitar, är ca 80,000 år gamla. Vi började också tillverka enkla stenverktyg. De äldsta *källorna* som tyder på att människan haft tankar om något utöver det vanliga biologiska livet, finns i gravskicket och i ristningar och målningar på klippväggar och i grottor. Människan började alltså tidigt ta hand om och begrava sina döda tillsammans med sådant som den döde behövde i nästa liv. Det dröjde mycket länge innan man kan tala om en kulturell evolution, kanske inte förrän vi lämnar Afrika. Målningar och ristningar finns på klippväggar och i grottor världen över från för ca hundratusen år sedan och med en *glansperiod* i Europas grottor från ca 40 tusen – 15 tusen år tillbaka.

Ett outgrundligt tillskott.

Antropologen Ian Tattersall menar att de gamla klipp-och-grottmålningarna tycks vilja ge uttryck för en symbolisk värld och ser Homo sapiens som helt unik när det gäller att handskas med information symboliskt vilket kan tillämpas på religionen i dess tidigaste form. Även om vi inte exakt förstår vad konsten hade för innebörd för de tidiga människorna står det ändå klart att denna konst återspeglade en uppfattning hos dessa människor om deras plats i världen och en kärna av mytologi som gav en förklaring till denna värld. Tillsammans med en djup önskan att inte vilja kännas vid dödens slutgiltighet och en sällsam motvilja mot att acceptera de oundvikliga mänskliga begränsningarna är sådana yttringar i dag, liksom de säkert alltid har varit, det dominerande innehållet i religiös tro. Eftersom varje mänskligt samhälle har religion av något slag med myter vilkas innebörd förklarade förhållandet mellan människorna och världen runt omkring dem, kan religionen inte uteslutas i någon diskussion om mänskligt beteende, anser Tattersall.

Att förstå hur vi förvärvade förmågan att handskas med information symboliskt är avgörande för en komplett förståelse av oss själva. Det har dock inte med hjärnans tillväxt att göra, (skedde för bara 3 miljoner år sedan) symbolisk sensibilitet förekom långt tidigare i mänsklighetens historia. Tattersall kallar det nya för *ett outgrundligt tillskott*. (Tattersall 1998 samt 2012.)

Andra som forskar om människan måste också de konstatera religionens förekomst hos människan världen över, men de ser den bara som en egenskap bland andra

egenskaper som uppkommit under människans utveckling. En sådan tolkning tyder på ett ointresse eller okunnighet, kanske ovilja inför religionens egenart, en vägran att räkna med något som går utöver de biologiska ramarna.

Neucentrism.

Forskning på hjärnan pågår i stor omfattning. Inriktningen går ut på att alla mänskliga upplevelser och beteenden kommer att kunna förklaras utifrån hjärnans struktur och funktion, det gäller även religionen. Allt ses utifrån ett naturalistiskt, materialistiskt perspektiv och upplevelser som kanske redan de första människorna hade, en känsla av något mera och utöver, räknar man inte med som religion. Om man alls reflekterar över sådana upplevelser ser man dem som önsketänkande och i dag som fromma förhoppningar. Återigen kan man dock fråga varför.

Store Ande, hör vår bön!

Det är din röst

som vindarna bär till oss

och det är din andedräkt

som ger liv åt hela världen.

(prärieindianerna om det stora Heliga)

Den meningssökande människan.

Den känsla av något mera, utöver livet här som man kan ana fanns hos de tidigaste Homo sapiens, har kännetecknat människan i alla tider. Efterhand finner vi exempel på hur vi söker efter svar och kontakt med den andra världen. Utifrån ett biologiskt perspektiv kallar kognitionsvetaren Peter Gärdenfors människan för det meningssökande djuret. Människan kan helt enkelt inte låta bli att sträva efter mening i praktiskt taget allt hon gör. Viljan till mening är lika stark som viljan till makt och viljan till lust. (P. Gärdenfors 2010). Med utgångspunkt från kunskap om det limbiska systemet i hjärnan (ett komplex av nervceller på insidan av hjärnans båda hemisfärer kallat *känslohjärnan* eftersom det förmedlar emotionella reaktioner) hävdar Gärdenfors att bara människan har ett dödsmedvetande, men det finns inget i det limbiska systemet som är anpassat för att ta hand om den rädsla och sorg som dödsmedvetandet medför. När väl ett barn förstår att det en gång skall dö förändras livet för alltid. Människan är ensam om att ha en föreställning om livet och döden – utan att kunna göra något åt det.

Vi kan inte leva vårt liv utan att ge mening åt åtminstone delar av det. Under de två senaste seklerna har västvärlden uppvisat en allt större sekularisering och de värden och det meningsskapande som religionerna erbjudit har i mångt och mycket försvunnit ur det allmänna medvetandet. Många människor har trots hälsa, materiell välfärd och tillgång till olika kulturyttringar hamnat i en livssituation där de inte finner någon mening. Vad skall vi med friheten till om det inte finns någon mening med den, frågar Gärdenfors.

Musik, konst, dikt, natur.

Även om dessa är människors verk och naturen av biologisk beskaffenhet, kan de möjliggöra för människor att erfara något utöver som inte kan förklaras, bara upplevas. För vissa är förekomsten av dem tillräckligt för att ge momentan mening – men är de svar på våra yttersta frågor och vägledning för hur vi skall leva? De är i varje fall tecken som gör oss förundrade.

Det fattas något i ett materialistiskt, reduktionistiskt perspektiv på människan och i så fall är svaret på varifrån religionen kommer i en strikt biologisk värld att världen inte är så helt strikt biologisk.

Vad som menas med och när Gud inblåste livsande i människan går utöver vårt förstånd. Hur det var möjligt att Gud själv blev Homo sapiens och i Kristus delade vår lott i allt och in i döden, kan vi bara ta emot i tro. Ett helt svar finns – det kristna och det gäller hela mänskligheten.

Jonas Falck